

Is het patriërchaat zo oud als de mensheid of is het een recente 'uitvinding'?

Op dinsdag 8 maart 2016 verscheen er op de Opinie-pagina van TROUW een artikel van Carel van Schaik met als titel: *'Onderdrukking vrouwen is een recente 'uitvinding'*. Daarna verscheen op 17 maart in TROUW als reactie hierop een bijdrage van Bert van der Spek getiteld *'Al in de oertijd domineerde de man'*. In onderstaande reageer ik op beide artikelen. In mijn visie is de onderdrukking van vrouwen is van veel recenter datum dan van Schaik's 10.000 v. Chr. Juist omdat de extreme vrouwvijandigheid de mensheidsgeschiedenis ruim 5000 jaar parten speelt, wordt het tijd de uiterst negatieve gevolgen van deze 'uitvinding' van het patriërchaat te ontmantelen.

Vrouwen verzamelen het voedsel

In het artikel van Carel van Schaik, dat handelt over zijn zojuist uitgekomen boek *'Het Oerboek van de Mens'* onderschrijf ik de volgende openingszin ten dele: *'Eens leefden wij allemaal van wat de natuur ons bood, als nomadische jagers-verzamelaars'*. Van Schaik spreekt van 'verzamelaars' en niet van 'voedselverzamelaarsters'. Hij negeert hiermee de talloze moderne antropologische studies bij moderne jagers verzamelaars culturen; hun recente onderzoek wijst uit dat de bijdrage van de vrouw aan het menu van de Oude Steentijd op zijn minst 75% heeft bedragen; de nieuwste cijfers gaan zelfs uit van 80 tot 90%.¹ Het gaat dus om jagers en voedselverzamelaarsters-culturen. In de traditionele beeldvorming zorgt de jager voor de voedselleverantie; dat onjuiste en eenzijdig patriarchale beeld wordt nu aangevuld voedselverzamelende vrouwen die het leeuwendeel van het voedsel binnenbrengen. Zij doen hiermee een enorme planten- en kruidenkennis op en staan ook aan de basis van de heilkunde en kruidengeneeskunde.

Van Schaik vervolgt: *'Wij leefden...in kleine groepen, waarin iedereen elkaar hielp, waarin delen het hoogste gebod was en waarin dominant optreden met hoon werd gegroet. Onder de weinige volkeren die nu nog zo leven, voelen vrouwen zich niet systematisch misdeeld en genieten zij een zekere economische en seksuele autonomie. Deze rolverdeling tussen geslachten was in honderdduizend jaren geleidelijk ontstaan'*. De zinsnede *'genieten zij een zekere economische en seksuele autonomie'* doet doen het aandeel van de vrouw aan de evolutie tekort: de vrouw leverde een tot op heden niet herkend en erkend aandeel in de evolutie in biologisch, sociaal, economisch, linguïstisch en spiritueel opzicht.²

De eerste boeren zijn boerinnen

Mijn voornaamste bezwaar ligt in de volgende alinea van van Schaik: *'Rond 12.000 jaar geleden begonnen de eerste mensen zelf hun voedsel te produceren: de landbouwrevolutie was begonnen. Deze dramatische verandering in levensstijl gooide alles overhoop... De oorzaak hiervan is het ontstaan van privé-bezit van land, vee, voorraden en onroerend goed. Om dat bezit te verdedigen werden de banden tussen mannen binnen de familie essentieel en werden zonen de erfgenamen. In het patriërchaat dat toen ontstond, werden vrouwen uitgehuwelijkt tussen clans en verloren zij hun autonomie'*.

Het is een grote misvatting het patriërchaat te laten beginnen bij de landbouwrevolutie aan het eind van de laatste IJstijd rond 10.000 v. Chr. Vrouwen met hun grote kennis van de plantenwereld, zijn de drijvende krachten geweest achter het oogsten van wilde granen en het aanleggen van kleine akkers

en tuinen. Archeologe Theya Molleson, Akkerman en Schwarz en ook emeritus hoogleraar prof. dr. Louis Beyens van de universiteit van Antwerpen stellen dat botonderzoek bij de vrouwelijke skeletten uit onder andere Abu Hureyra in Syrië uitwijst, dat de vrouwenbotten slijtageplekken vertonen op bepaalde cruciale plaatsen als de onderrug, knieën, enkels, polsen en de grote teen. Dit duidt op overbelasting bij het voorovergebogen en geknield malen en verwerken van de granen tot voedsel (*De Graangodin. Het ontstaan van de landbouw*, 2004, 2009, 163-69).³

Het zijn de vrouwen die aan de wieg staan van de landbouwrevolutie. Vroege landbouwculturen zijn egalitaire culturen of samenlevingen in balans waarin vrouwen en mannen aan elkaar gelijkwaardig zijn. Zij zijn vreedzaam.

Het vrouwbeeld bepaalt het mensbeeld

In zowel jagers en voedselverzamelaarsters- als landbouwculturen vervullen vrouwen een centrale rol, getuige de grote hoeveelheid vrouwelijke kunst die vanaf mid 19^e eeuw door de eerste (mannelijke) archeologen opgegraven is. Het vrouwbeeld bepaalt het mensbeeld, poneert prof. dr. Nicholas Conard, de vinder van de Venus van Hohle Fels uit 30.000 v. Chr. uit Duitsland in 2009 (*Eiszeit Kunst und Kultur*, 2009, 282).⁴ Die vrouwelijke kunst van tijdens en na de IJstijd wordt Venuskunst genoemd. Tot dusver werd en wordt deze vrouwelijke kunst die zowel rubensachtige als zeer slanke dames in beeld brengt, erotisch en seksueel geduid zonder acht te slaan op de symbooltaal. De symbolen spreken een andere taal: de taal van generatie en regeneratie, van geboorte, sterven en wedergeboorte.

Een vreedzame expansie

De archeo-botanica wijst uit dat vroege landbouwculturen zich langs een netwerk van waterwegen *vreedzaam* verplaatsen; bij verhuizing naar een nieuwe vestiging nemen ze hun zaden en planten met zich mee.⁵ Er is in de periode 10.000 tot 3000 v. Chr. voor een zich groeiende bevolking meer dan genoeg ruimte voor uitbreiding. Er vindt een vreedzame expansie plaats langs de grote rivieren. DNA-onderzoek toont aan dat het om een geleidelijke verplaatsing gaat van 1 km per jaar⁶ en 18 km per generatie.⁷ De eerder genoemde Louis Beyens volgt de vreedzame expansie van vroege landbouwers vanuit het Midden-Oosten en Anatolië, Europa in. De landbouwende grootfamilies trekken over een brede Lössgordel langs de monding van de Donau stroomopwaarts en bereiken Noord-Europa met de Rijn, Maas en Schelde in 1500 jaar.⁸

Steve Taylor en talloze anderen hebben aangetoond dat er in de periode tot 4000 tot 3000 v. Chr. slechts incidenteel strijd wordt gevoerd, er is (nog) geen structurele oorlogvoering met beroepslegers. Er is weinig of geen tweedracht en strijd: de kunst is vreedzaam, in de graven worden geen wapens gevonden en de nederzettingen zijn niet ommuurd voor verdediging. Trauma's op skeletten uit de Nieuwe Steentijd kunnen samenhangen met rituele begrafenismethoden. (Steve Taylor, *The fall. The insanity of The Ego in Human History and the Dawning of a New Era*, 2005, 2010).⁹ Die toestand van harmonie en vrede is in tal van moderne inheemse culturen over duizenden jaren wijze bewaard. Zij staan in een oudere Wijsheidstraditie. Kortom: de introductie van de landbouw brengt niet direct privé-bezit en strijd met zich mee. Wanneer gebeurt dit dan wel?

Het patriarchaat begint

De veranderingen die de mensheid in de fase van het patriarchaat brengen, beginnen in de Bronstijd vanaf circa 3000 v. Chr. Ze zijn een gevolg van een klimaatcrisis in de steppegordel; deze strekt zich als een baan van golvend grasland uit van Budapest tot Peking. Koudegolven teisteren de steppe in een soort mini-ijstijden waarin er ook nog eens extreem weinig regen valt. Juist in koude- en droogte periodes slaan volkeren die sedentair of semi-sedentair de grote steppen van Eurazië bewoonden, op drift. Zij rijden paard, hanteren bronzen wapens en overvallen de landbouwculturen naar het Westen toe in de Balkan, naar het Zuiden toe in Mesopotamië, Iran en India en meer naar het Oosten in

China. Op dit moment zijn die gebieden in de wereld waar de aarde verder is uitgedroogd, is verwoestijnd en versteend, de oorlogsgebieden.¹⁰

Van gelijkwaardigheid naar dominantie, van vrede naar oorlog

Vanaf 3000 v. Chr. ontstaat er een kettingreactie waarbij tot dusver vreedzame culturen zich tegen de invallende en steppe-nomaden moeten verdedigen en dus bewapenen. De steppe-nomaden huldigen een patriarchaal wereldbeeld met mannelijke oppergoden. Het zijn hemelgoden die in de trant van de Indo-Europese oppergod Zeus met donder en bliksem werpen. Zij kennen een mannelijke leider die een groep mannelijke nomadische strijders aanvoert. De sociale rol van de vrouw die traditioneel verbonden is met de aarde en de bodem (bewerking), wordt gereduceerd tot de rol van echtgenote van... en nog veel later tot die van bijvrouw van, haremvrouw van, minnares van. Er ontwikkelt zich in een dominantie-systeem van een kleine elite tot een grote groep onderdrukte vrouwen én mannen, van heersers tot slaven, van een hiërarchie waarin binnenshuis de man over de vrouw heerst, de vader over de moeder en hun beider kinderen heerst. Mét de pater familias is het patriarchaat geboren.

De sociobiologie is geen hard bewijs voor de eeuwigheidswaarde van het patriarchaat

Over naar Bert van der Spek die in zijn bijdrage *'Al in de oertijd domineerde de man'* op van Schaik reageert. Hij stelt: *'Dominantie van mannen is van veel oudere datum (dan van Schaik's 10.000 v. Chr) en is niet begonnen bij de landbouwrevolutie en zelfs niet bij de homo sapiens, zoals bijvoorbeeld bij diverse soorten primaten (met name chimpansees en gorilla's) en leeuwen'*. Van der Spek negeert hier het onderzoek van de sociobiologie en het onderzoek van een bioloog als Frans de Waal. Bij primaten en hogere zoogdieren hebben vaak de oudere vrouwtjes de leiding over de kudde, olifantenwifjes kennen de veilige routes naar voeder- en drinkplaatsen. De vrouwtjes en jongen verblijven in het centrum van de kudde terwijl de mannetjes daaromheen een beschermende functie uitoefenen. Deze sociale orde zou zich in vroege mensengroepen herhaald hebben.¹¹

Inheemse culturen zijn pas na patriarchalisering oorlogszuchtig

Van der Spek vervolgt: *'van Schaik schildert een volstrekt achterhaald, romantisch en onbewezen beeld van gelijkheid en harmonie in zulke samenlevingen. Ook in recente jagers-verzamelaars samenlevingen als in voormalig Nieuw Guinea is hiervan geen sprake'*. Hier blijkt dat van der Spek niet op de hoogte is van recent antropologisch onderzoek naar moderne inheemse volken die vreedzaam en harmonieus leven voordat zij gepatriarchaliseerd worden. Oorzaken van latere patriarchalisering kunnen zijn: een toenemende schaarste als gevolg van klimaatverandering, overheersing van buitenaf en meer recent: het ingrijpen van multinationals in de bodemschatten op hun grondgebied en het op gang komen van het massatoerisme.¹²

De historie als 'his-story'

Van der Spek gaat in een adem over van oude jagers-verzamelaarsters samenlevingen op maatschappijen in de Oudheid. Daarbij laat hij na de tussenliggende culturen uit Nieuwe Steentijd, Kopertijd en Bronstijd in zijn betoog te betrekken; hiermee verheft hij de situatie in de Oudheid als norm voor de hele prehistorie en historie: *'In de Oudheid waren alle maatschappijen die wij kunnen bestuderen op basis van geschreven bronnenmateriaal, patriarchaal en was er sprake van een vaak (niet altijd) eenhoofdig bestuur (een koning)' 'mannen maakten er de dienst uit'*. Deze opmerking over het patriarchaat in de antieke en klassieke oudheid is volledig juist. Maar het probleem is nu juist dat de patriarchale geschiedschrijving onze geschiedenis laat beginnen bij de bestudering van geschreven bronnen zonder de beeld- of symbooltaal van oudere culturen mee te nemen. Alle geschreven bronnen zijn in het patriarchaat opgeschreven door mannen die in een sterk

gepatriarchaliseerde samenleving opgroeien. Dat maakt onze 'history' tot 'his-story'; de zaak van de vrouw is dan al lang verloren. En nog steeds denken sommigen, waaronder Bert van der Spek, dat dit altijd zo geweest is. Die culturele bagage belet velen van ons, onderricht als wij zijn vanuit gedateerde school- en universitaire handboeken, de oogkleppen af te werpen en oog te krijgen over de situatie van vòòr de opkomst van het patriarchaat vanaf 3000 v. Chr. Ook verhindert het ons oog te hebben voor de verworvenheden van inheemse culturen die in hun egalitaire samenlevingsvormen niet primitief maar juist beschaafd blijken. Samenlevingen in balans gaan aan samenlevingen uit balans vooraf. De mens is niet van nature tot het kwade en tot strijd geneigd; de mens heeft een goede inborst; latere op eigenbelang gerichte economische en culturele invloeden kunnen hem/haar op het verkeerde been zetten en negatief beïnvloeden.

Het patriarchaat is niet van alle tijden

Van der Spek: *'in vrijwel alle godsdiensten domineren mannelijke goden'*. Juist. Hij vervolgt: *'het monotheïsme, een tamelijk jong inzicht in de oudheid, heeft dan ook niets met de introductie van vrouwen te maken, die was er al lang'*. Niet Juist. Voorafgaand aan het **exclusieve monotheïsme** van de ene mannelijke God heeft ook in Oud-Israël een minder vrouwvijandig en **inclusief monotheïsme** bestaan met een godenfamilie van Vader, Moeder en Zonen en Dochters. Nog veel verder terug in de tijd is er sprake van natuurreligie met Moeder Aarde en de kosmos, een natuurreligie waarbij vrouwen met hun verbinding met de aarde een grote rol spelen.¹³ Van der Spek: *'Alle geschriften, religieuze en andere, bijbelse en niet-bijbelse, zijn voor het overgrote deel door mannen geschreven'*. Zeer juist. Maar hij vergeet daarbij te vermelden dat in Oud-Israël de bijbelse teksten aantoonbaar zijn herbewerkt en aangepast zijn aan een toenemende vrouwvijandigheid in de periode van de Tweede Tempel, na terugkomst uit de Babylonische Ballingschap vanaf de late 6^e eeuw v. Chr. Toen brak het exclusieve mannelijke monotheïsme pas goed door, maar daarvoor deed het goddelijk vrouwelijke in de persoon van Vrouwe Wijsheid nog mee. Academie Pansophia, de stichting waaraan ik verbonden ben, organiseert over de 'correcties van de schrijvers' op 9 april 2016 a.s. in Baarn een hoogst interessante en belangrijke studiedag.

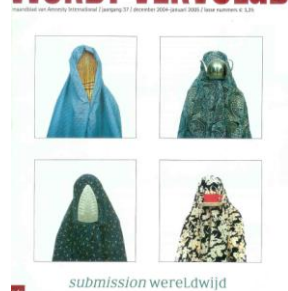
Vrouwvijandigheid is een recente 'uitvinding'

Het grote probleem is dat monotheïstische godsdiensten de vrouwvijandigheid, die vaak later in de teksten is ingevoerd, rechtvaardigen door een letterlijke interpretatie van de huidige tekst. Dit terwijl deze heilige tekst vaak honderden keren is omgewerkt naar de uiterst vrouwvijandige opvattingen van leerlingen van grondleggers van wereldreligies. Het zijn deze latere uitleggers van de teksten die de teksten veranderen en hún bewerking eeuwigheidswaarde geven.

Vrouwvijandigheid is niet van alle tijden, is niet in de mensheid ingebakken en dient in historisch perspectief geplaatst te worden. Vreedzaamheid en gelijkwaardigheid tussen de geslachten hebben oudere papieren dan de ongelijkheid en dominantie uit de tijd van het patriarchaat. Het patriarchaat heeft geen eeuwigheidswaarde, in tegendeel: ik voorspel dat het zijn langste tijd gehad heeft. Het is de hoogste tijd om het definitief en wereldwijd ten grave te dragen.

Dr. Annine E. G. van der Meer, auteur en wetenschappelijk onderzoeker, 21 maart 2016.

WORDT VERVOLGD

¹ Annine van der Meer, *Van Venus tot Madonna*, Den Haag, 2006, 2015, 84 n 2 met verw. naar Adrienne Zihlmann, Nancy Tanner, Margaret Eherenberg, Elisabeth Badinter, Pepe Rodriguez en M. Kay Martin en Barbara Voorhies; van der Meer, *Venus is geen Vamp. Het vrouwbeeld in 35.000 jaar Venuskunst*, Geesteren, 2009, 59; van der Meer, *The Language of MA the primal mother. The evolution of the female image in 40,000 years of global female art*, Den Haag, 2013, 53. Afkortingen van mijn boeken zijn: VVTM, VIGV en LOMA.

² VVTM 84; VIGV 61 paragraaf 'Het einde van het vrouwloze beeld van de geschiedenis'; LOMA 53-4 met paragrafen: 'The end of the myth of the passive primal woman' en 'The End of a history without women'.

³ VIGV 107 n 15 met verw. naar Akkerman en Schwarz; LOMA 123 n 42 met verw. Theya Molleson, Akkerman en Schwarz en Louis Beyens, *De Graangodin, Het ontstaan van de landbouw*, Amsterdam, 2004, 2009, 162-165 die op 165 een afbeelding geeft van de stresspunten die het vermalen van graan op het vrouwelijk skelet achterlaat; VIGV en LOMA noemen ook nog het onderzoek van Marsha Ogilvie in Arizona waar uit de ribbelige opbouw van de mannelijke dijbenen blijkt dat mannen langer blijven lopen en doorjagen.

⁴ N Conard, 'Eindeutlich männlich, Ein Phallus aus dem Hohle Fels', *Eiszeit Kunst und Kultur*, Stuttgart, 2009, 282-285, 282; LOMA 69 n 75.

⁵ LOMA 127 n 88 met verw. naar D. Zohary en M. Hopf, Oxford, 2000 en Beyens, *De Graangodin*, 236.

⁶ LOMA 127 n 85 met verw. naar studies van Albert Cammerman en Luca Cavalli Sforza, Princeton, 1984 en Barry Cunliffe, 2011, 106.

⁷ LOMA 127 n 86 met verw. naar Beyens, *De Graangodin*, 238.

⁸ LOMA 127.

⁹ Steve Taylor, *The fall. The insanity of The Ego in Human History and the Dawning of a New Era*, Alresford, 2005, 2010.

¹⁰ VIGV 109; veel uitgebreider in LOMA 127-135 met paragrafen 'The Bronze Age: Steppe tribes in Eurasia: from agriculture and livestock-raising to nomadism' en 'The End of Old Europe'; zie www.anninevandermeer.nl onder button 'Vaderland' en 'Mensenland' voor diverse recente artikelen.

¹¹ VIGV 61; LOMA 54.

¹² zie www.anninevandermeer.nl onder button 'Mensenland' voor het recente artikel 'Samenlevingen in Balans, uitgebreid'.

¹³ VVTM dl IV 'De Winter: de ondergang van God de moeder in joden- en christendom', 355-474; Van der Meer, *Van Sophia tot Maria. De wedergeboorte van de verborgen Moeder in de 21^e eeuw*, Geesteren, 2009; zie www.anninevandermeer.nl onder artikelen 2012 en 2013; Margaret Barker, *The Mother of the Lord. Vol 1: The Lady in the Temple*, London, 2012.